مرکه وال : انجنیرعبدالقادرمسعود

ښاغلی عبدالهادي هادي د پښتوژبې او ادب تکړه، مخکښ اوخوږ ژبې شاعر

دښاغلي عبدالهادي هادي ادبي او فرهنګي ځيره او نوم او د ده غزليزه شاعري زموږ د هيواد په معاصرو شاعرانو کې د ادب او شاعرۍ مينه والو ته څرګنده او روښانه بيلګه ده.

ښاغلی عبدالهادي هادي د (محمد حيدر) زوی دی، پر (۱۹۷۲) زيږديز کال د سمنګان ولايت د ايبکو په ښار کې په يوه درنه کورنۍ کې زيږيدلي دی.

ده خپلې زده کړې د ايبکو د ابتدايه مرکز نه پيل او د کابل د خوشال خان بابا او رحمان بابا ليسو او د کابل پوهنتون تر ادبياتو پوهنځي پورې ځغلولې دي. لو مړنۍ دنده يې د افغانستان د ليکوالو اتحاديي نه پيل کړې او په افغانستان کې د رواني غميزې له نوي پړاو سره سم د کابل د بيکوره شويو کډوالو له يوه لوی بهير سره پر نويم کال پيښور ته ليږديدلی دی، هلته يې دولس کاله د افغانستان لپاره د بي بي سي راديو په تعليمي خپرونو کې د خبريال، ليکوال او پروډيوسر په توګه دننه په افغانستان او پاکستان کې کار کړې دی . د طالبانو تر نسکوريدو وروسته يې له بي بي سي سره د کار تر ځنګ د آلمان د ميديوتيک موسسې په ملاتړ د (وريښم) په نوم پښتو ادبياتو ته لومړنۍ ځانګړې مجلې مسول مديريت په غاړه واخيست، او تر هغو يې مسول مدير وو، چې څو د مادي ستونزو له امله د يادې مجلې چاپ تکنی شو. تر دوه زره درييم لمريز کال وروسته نومورې د مخابراتو او معلوماتي تکنالوژۍ وزارت کې داسنادواو اړيکتيايي چارو د ريس او همدا راز د دفترد ريس او د وزارت د ويناند په توګه خپلې دندې تر سره کړې دي چې د دفتر د

ریاست او د وزارت د ویندويي تر څنګ يې له ډیرو کلونو وروسته يو ځل بیا د مخابراتو د وزارت نشراتي برخه فعاله کړه او د دغه وزارت مجله(برید) يې چې نیژدې دیرش کاله نه وه خپره شوې د (اړیکه)په نوم بیا پیل کړه او پنځه کاله یې له نورو مسولیتونو سره سره د یادې مجلې د مسول مدیر په حیث هم کار وکړ. دی پر (۲۰۰۹) کال د آسترلیا هیواد ته ولیږدید او په (سیدني) ښار کي میشت شو.اوس مهال په سیدني کې د شمله په نوم د یوې راډیو مشر دی. د هادي صاحب څلور شعري مجموعې د (ګل د شپې پر څنو، د اورونو پر تنابونو،مات غمي او ستا به باور نه راځي...) په نومونو چاپ شوې دي.همدا شان د لنډو کیسو دوه مجموعې او د نا چاپو شعرونو دوې مجموعې هم لري چې ډیر ژر به چاپ شي.،تر دې سربیره د ښاغلي هادي يو شمیر شعرونه چې د هیواد نوموتې دیکلوماتورې میرمن سهیلا حسرت وردک (نظیمي) دیکلمه کړیدي د غږیزې مجموعې په توګه سي ډي شوي چې د تکثیر چارې يې د بشپړیدو په حال کې دي.

د هادي صاحب د شاعري بیلابیل اړخونه او د زړه دمیني او احساس سوچه او سپیڅلې رنګ ځانګړې ځلا او ښکلا لري. د هغې په شاعري کې زموږ دهیواد د بیلابیلو موضوعګانو او د ټولنیزو پیښوعیني او ریښتیني اړخونه په ډیر ښکلي کلام او ظریفانه شکل په ډیر عالي عواطفو او احساساتو کښې انځور شوې دي.

ښاغلی صدیق کاوون توفاني چې زموږ د هیواد نومیالي، نوښتګر، مخکښ او با احساسه شاعراو لیکوال دی په خپله یوه لیکنه کې د ښاغلي هادي صاحب د شعر او شاعرۍ په اړه داسې وایي:

(....زه ښاغلی عبدالهادي ، هادي له شپېتمو لمریزو کلونو راهیسې پیژنم او له شعر سره يې آشنا یم.

څومره چې د هادي په شخصیت کې د صداقت ، ریښتینولۍ ،صمیمیت ، مینې او یورنګۍ جلوه په ځلېدو ده ، په همهغه کچه يې په شعر کې هم دغه انساني بنستیز اصول غبرګون لري.

وایي چې شعر ، د شاعر د شخصیت او اندېښنو هینداره ده. که چېرې وغواړو د یوه شاعر شخصیت وپېژنو او د هغه د کرکتر ځانګړني، ځان ته څرګندې کړو ، باید شعر يې ولولو او د شعر په هنداره کې يې ریښتینې څېره ووینو.

کله چې موږ د هادي د شعر ښکلې او رنګینې نړۍ ته ورننوزو ، هلته موږ یوازې ښکلا نه وینو ، یوازې رنګین مفاهیم نه وینو او یوازې د هنر به مهینو ګوتو د اصیلو مرغلرو پېیلي امیلونه نه وینو ، بلکې د هادي د شخصیت دننني نړۍ هم وینو ، د هادي دردونه او

غمونه ، چې د هادي د هېواد او ولس دردونه او غمونه هم دي وينو ، د ولس په ژوندانه کې د ماتو او بريو، هيلو او ناهيليو انعکاس هم وينو ځکه چې هادې د خپلې ټولنې غړی دی ، يو ساده غړی نه بلکې يو شاعر غړی او يو دردمند او با احساسه شاعر غړی. او د خپل وخت، خپلې ټولنې او خپل نسل د دردونو او کړاوونو شاعرغړی. هلته موږ د هادي زغم ، چې دده د سرګردانه او رنځېدلي نسل زغم هم دی، وينو او د هادي قد او قامت چې د ده د هوښيار، هوډمن او غښتلي نسل د هوډ او باور ځرګندوی دی، وينو، چې د ستونزو د غرونو په وړاندې نه ټيټيږي او نه ناهيلی کيږي، د هيلو او اميدونو ډيوه په زړه کې بله ساتي او د شعر پانوس په لاس د تروږميو جګړې ته ورځي.

زه دګران هادي د ژوندانه نړۍ روښانه، دهيلو آسمان يې په ځلاندو ستورو پټ او د شعر رنګين بڼ يې تل سمسور او ښېرازه غواړم...)

- د کاوون صاحب د خبرو پر استناد د هادي صاحب په شعرونو کې د هيواد او اولس سره پاکه اوسپيڅلې مينه، جذبات او احساسات په ډير ظريفانه انداز سره غورځنګونه وهي.ده دخپل اولس او ټولنې هيلو آرمانونو او دردونو ته ځانګړې پاملرنه کړې ده. دی دخپل زوريدلي اولس با احساسه شاعر او ليکوال دی. د بېلګې په توګه د ده دا بيتونه لولو:

د رنې ورځې ماښام دی، ورته ګوره

يو غريب مين ناکام دی، ورته ګوره

هره ورځ مو ، يوه بله شپه پيليږي

د افراط دغه انجام دی، ورته ګوره

په يوه سر يې دنيا پسې اخيستې

څه سرزوری زما قام دی، ورته ګوره

ستا هادي چې سر له کانو جنګولو

اوس مات شوی او آرام دی، ورته ګوره

****

اويا وايي :

خدای دې کور مه ورانوه!

کور دې آباد اوسيږه!

د چا د کور د ورانيدو،

خبر مې زړه ورانوي

د هر انسان د ماتيدو،

خبر مې زړه ورانوي.

د دوه زړګو د بيليدو،

خبر مې زړه ورانوي.

ان د دښمن د ژړيدو،

خبر مې زړه ورانوي.

خدای دې کور مه ورانوه!

کور دې آباد اوسيږه

***

او يا وايي :

زړونه مو له زنګه خدايه وساتې

نور کلی له جنګه خدايه وساتې

ډير ځلې لويدلي پاڅيدلي يو

بيا مو له ګړنګه خدايه وساتې

دا د اژدها پر ژامه پروت اولس

روغ د ديو له چنګه خدايه وساتې

ستا پر نامه سل ځلې شهيد وطن

بيا د اور له ښنګه خدايه وساتې

***

- ښاغلي ډاکتر صاحب ببرک ارغند چې زموږ دهیواد یو نومیالې ادبي او فرهنګي شخصیت، وتلې ژورنالیست، نوښتګر او نامتوداستان لیکونکې دی، په خپله یوه لیکنه کې د ښاغلي هادي صاحب د د شعر او شاعرۍ په اړه داسې وایي:

(عبدالهادی هادی، شاعر دلباخته است، دلباختهٔ انسان، دلباختهٔ وطن و دلباختهٔ ادبیات. شاعریست بهنام ، خوش مشرب و فرهیخته ، آنچه او میسراید ، نالهٔ بیوه زنان ، سوز و درد یتیمان و عشق وطن و مردمش است که در هیأت واژه های سرکش و بیقرار و ستیزه گر با وزن و قافیه می آمیزند و همچون خنجری در برابر دژ ظلم و نابرابری قد راست میکنند . او عاشق مردم و وطنش است . در پارچه یی میگوید:

لږ مې پریږده چې په لیچو دې سر کیږدم

ژوند خو هسې هم د لمر پریوتو سات دی

هره شپه مې ګل وطن په خوب کې ګورم

ننګرهار دی، کندهار دی ، که هرات دی

خلک به وایي چې هادي په مزو سر دی!

دا وطن راته سور اور ، د خدای په ذات دی

***

عبدالهادی هادی را باید گرامی داشت همان گونه که اومردم و وطنش را گرامی میدارد.)

- هادي صاحب هغه خوږ ژبی او با احساسه شاعر دی، چې په خپلو شعرونو کې د مینې او محبت او د طبعیت د ښکلا خبرې کوي او دهیواد او هیوادوالو سره ژوره مینه، د پښتنولي او دپشتون اولس نیک خصایل، اخلاص او صداقت، ، وفاداري، ننګ، دغیرت او میړاني ترانې په ډیرو ښکلو او ښایسته انځورونو کې په ډیر ظریفانه انداز سره بیانوي. دبیلګې په توګه د ده دا بیتونه ګورو:

نن مې کابل جانه اندیښنه درته بیا ډیره ده

ناسته دې پر ګل وجود د کومې بلا ویره ده؟

بیا د کوم ابلیس د قساوت په اور کې سوځې ته؟

لیکه د سرو وینو او لمبو درنه چاپیره ده

***

او یا وایي:

سیوری یم د چا د خوږ وجود پر چنار پروت یمه

واه ځومره نیازبین یمه د زلفو پر تار پروت یمه

تاو رانه لاسونه لکه هار د ګلو پریږده ته

مه مې ښوروه چې سترۍ ستړی کرار پروت یمه

***

او یا وایي:

پورې غر لاندې ډېرې

شاوخوا لوړې ژورې

د جومات پر شنو ګومبزو

ناستې ځوسپینې کوترې

ځو نغریو کې اور بل دی

ترینه تاوې ځو تور سرې

په حجرو کې یې لا پاتې

ځو پګړۍ دې شمله ورې

زیږ مخونه لوېې ږیرې

او درنې درنې خبرې

***

او یا وایي :

له ورږمو نه مې پیدا کړې، له ځپو نه مې پیدا کړې

اخ، د ګل غوندې جانانه، له خوشبو نه مې پیدا کړې

دا ته ښنګه راته وایې، چې له کومه لوري راغلې؟

په خوبو کې راسره وې، ویښو شپو نه مې پیدا کړې

ته سرود دخدای د نظم، ترنم د طبیعت یې

د سیندونو له سروده، شنو اوبو نه مې پیدا کړې

***

او یا وایي :

پرېړده دا دنیا د تنګ نظرو بیخي هیره کړه

راشه یوه خوله راکړه او لاس رانه چاپیره کړه

غواړم چې دمه شم او اوږده سترېا مې وباسم

پریوځه نرمه لیچه د اورمیږ لاندې راتیره کړه

ښنګه به له شرمه د کلۍ په شاني سره شولې

ما دې چې په غیږ کې د دمې غوښتنه ډیره کړه

***

اویا وایي :

نور نه د چا روح یمه او نه خو د چا ساه یمه

تور په تومتونو ، رنګیدلی په ګناه یمه

ما مې له لمنې، اور اخیستی سوځیدلی یم

سم لکه پښتون وطن تباه، تباه، تباه یمه

ځمکه راته تنګه شوه هوا کې سره تیت شومه

زه د کوم یتیم د خولګۍ کرېکه یمه، آه یمه؟

وخت وو چې د چا پر تور پیکي تومبلی ګل ومه

اوس لکه د لمر سترګه لویدلی یم پناه یمه

چا د شک پر غشو د هادي زړګی سوری کړلو

زه يې لا تر اوسه د شکي سترګو خيرخواه يمه

- د هادي صاحب د شعرونو نه څرګنديږي، چې دی په رښتيا سره زموږ د هيواد د پښتو ادب يو خوږ ژبې او با احساسه شاعر دی.

ښاغلي شهسوار سنګروال چې زموږ دهيواد يو تکړه شاعر، پياوړې مورخ او نامتو څيړونکي دی د هادي صاحب د شعر اوشاعرۍ او ادبي شخصيت په اړه په خپله يوه ليکنه کي داسي کښلي دي:

(لومړۍ له انجنير مسعود صاحب نه ډيره مننه چې ماته يې بلنه راکړه، چې د ښاغلي هادي صاحب د شعر او شاعرۍ په اړه څو کرښې وکاږم:

۱- ما چې څومره د هادي صاحب شاعري لوستې ده، د ده دشعر ژبه خوږه او زړه راښکونکي ده او بايده ده چې همداسې وي. دا ځکه چې شعر يو ژبنی هنر دی او د کلماتو ښکلې انځور.

۲- د ښاغلي هادي شاعرانه تخيل ستايم دا ځکه چې د ده په شعر کې (نه يوازې قافيه وال شعر بلکې آزاد شعر هم يادوم.) د شاعرانه تخيل هستي او مستي د هنري ارزښتونو له مخې انځور شوې ده.

۳- د هادي صاحب په شعر کې سنتي ځانګړتياوې هم پالل شوي دي. د شعر بڼه او مينځپانګه يې هم رنګينه ده. انځور او اسطورې هم لري، تخيل او استعاره هم. د شعر لپاره په شعر کې انځور د يو شي دوهم نوم دی چې ذهن ته راځي او اسطوره بيا د تخيل او انځور په بنسټ مينځ ته راځي. او د خواجه نصير توسي په قول: د شعر اصلي موخه شاعرانه تخيل دی.

۴- ښاغلی هادي په شخصي ژوند کې يو مينه ناک انسان دی، خوږ دی او په چا تومت نه پورې کوي.)

(په شاعرانه مينه سنګروال (۳/۶/۲۰۱۲) لندن)

- په رښتيا سره چې دهادي صاحب په شعرونو کې ښايسته اوپه زړه پورې لوړ خيالونه او ژور اندونه په خورا ښکلي او ظريفانه انداز سره پيبيل شوي دي. دبيلګې په توګه يې دا لاندې څو شعره سره په ګډه لولو:

اخ چې لنډې فاصلې واى....

له ګلونو ښايسته يې، ګلابونو نه ښايسته يې

ته د خداى د لاس خلقت يې، بهارونو نه ښايسته يې

ستا د حسن غزل ليکم ، واړه توري شي کم رنګي

د دنيا د ټولو ژبو ، له حرفونو نه ښايسته يې

ستا ښايسته ترنم اورم ، ستا له خيال سره اوسيږم

خومره ښکلي ميلودي يې، سرودونو نه ښايسته يې

ستا خندا د ګلو فصل ، پسرلي ورنه رنګ اخلي

***

او يا وايي :

وخت زما غلام دى زمانه راسره سمه ځي

خلکو راته ګورئ! ميخانه راسره سمه ځي

جار دې تر قدم شم ، ستا قدم راپسي تللى دى

ستوري مې پيېلي دردانه راسره سمه ځي

***

او يا وايي :

شور نه مې لاس وانخيست، آشوب نه مې لاس وانخيست

زوړ شومه ملګرو ليونتوب نه مې لاس وانخيست

سل ځلې شيخانو د سندرو په تور ونيوم

غم به مې سندره کړ، پايکوب نه مې لاس وانخيست

څه ښه زمانه وه، درته ياد شي چې په ضد شومه؟

خو مې چې ښکل نه کړې ماشومتوب نه مې لاس وانخيست

خير که حسودان د زمانې راته يو شوي دي

مړ يې کړم پر تا له مينتوب نه مې لاس وانخيست

***

او يا وايي :

اوس مو په لار کی قافلي لو تړی

غله موپه ډاګه ورځي شپې لو ټوي

ستا له حکمت، ستا له عظمته لوګي

لا مو نغريو کی لمبي لو ټوي

***

ـ د هادي صاحب د شاعري يو کمال دا دی، چې د ده شاعري ډېره ساده، سليسه، روانه او په زړه پورې ده. د ادب او شعر مينه وال کولای شي د ده د شعرونو په لوستلو او اوريدلو خپله ادبي تنده ماته کړي. د ده نه ستړي کيدونکي هلي ځلې د پښتو ژبې د پراختيا او پرمختيا لپاره د ډيرې منني او ستاينې وړ دي. د بيلګې په توګه دا بيتونه ګورو:

ځوک چې درته ګرانه تر ايمانه وي دا څه مانا

ساه دې وي په تن کې دې روانه وي دا څه مانا

ټوله زندګي واخلي د شک په اور يې وسوځي

ای! که مسلمانه، بدګمانه وي دا څه مانا

خوب مې ليد جانانه که تعبير يې راته وکوې!

زه د چا غلام هغه سلطانه وي دا څه مانا

هيڅ د غنمرنګو د مزاج په ابهام پوه نه يم

ښه وکړي شيبه کې بيا پښيمانه وي دا څه مانا

ته د زړه هنداره ورکړې دا يې درته ماته کړي

ښکلي چې هر چيرته وي ناځوانه وي دا څه مانا

دا مې د ځوانۍ د ليونتوب د وخت عادت پاتې

ورانه وي يو ځوک خو په ما ګرانه وي دا څه مانا

غواړمه هادي چې شرنګيدلی غزل وليکم

روح مې پکې ښکاري چې ستومانه وي دا څه مانا

***

او يا وايي :

خاوره د وجود مې واخلي بت مې کړي بګوان مې کړي

سل ځلي مې جوړ کړي په شيبه کې بيرته وران مې کړي

دپ د ګونګي غږ يمه له ځانه راوتی نه شم

تاو مې کړي په سرو شونډو او خپور لکه آذان مې کړي

زه د دې د حسن انعکاس شمه، غزل شمه

دا مې ترنم کړي او ناره د يه قربان مې کړي

چپ شم لکه کاڼی وايم هيڅ هنګامه نه کوم

شړکنده باران شي نګه شور مې کړي ګويان مې کړي

مړې سترګې راواړوي، راوخاندي، ژوندی مې کړي

خاورو نه مې پورته کړي او ستوری د آسمان مې کړي

زه د ژوندانه د فلسفې د ابهام اوج يمه

دا مې سره وسپړي، تفسير مې کړي آسان مې کړي

نور به رياضت هادي د عشق په طريقې کوم

ګوره که دا پاتې عمر نفس د مسلمان مې کړي

***

ښاغلي افضل ټکور، چې زموږ د هيواد وتلي، نامتو، تکړه او مخکښ شاعر او ليکوال دی، په خپله يوه ليکنه کې د هادي صاحب د شعر او شاعرۍ په اړه داسې وايي:

سترۍ سترۍ راشمه او تاته پناه راوړمه

ستا پر سپین څنګل باندې له خوب نه مې لاس وانه خست

هادی

(ګران انجنر صاحب قادر مسعود ته یو وخت ما وویل : ددې له پاره چې دغه دلیکوالو او شاعرانو مرکې لا پسې ښکلې شي، نوکله چې دشاعرانو سره مرکې کوې، نودنورو لیکوالو او شاعرانو نظرونه هم رااخله،نو دا به ددغو مرکو ارزښت لا پسی زیات کړي،

اوس هغه دغه سلسله پیل کړې ده او زه یې ډیر په ځای او ګټور ګام بولم،دادی انجینر صاحب دا ځل زموږ دهیواد له نامتو شاعر او لیکوال ګران عبدالهادي هادي سره مرکه کړې ده، او له مانه یې هیله کړې ده چې دهادي په اړه څه ووایم،

عبدالهادي هادي زموږ دهیواد هغه نوښتګر او خوږ ژبې شاعر دی چې دهغه په اړه په داسې لنډ او تنګ وخت کې څه لیکل ګران دي،

دهادي دشاعرۍ او ژوند او شخصیت په اړه ډیرې خبرې کیدلی شي دهغه شعر او غزلیزه شاعري زما په اند اوس اوس ځانګړې ښکلا اوځانګړې ارزښت لري، زه او هادي یو ځای دکابل دښو او بدو پیښو شا هدان یو، ما او هغه یوځای په کابل کې شاعري پیل کړې بیا کله چې حالاتو پر موږ کابل سور تنور کړ او دوطن پریښودلو ته اړ شو، نودشعر ملکه هم په سرو سترګو له موږسره زموږ په زړونو کې ، وطن پریښود، له ماسره اوس په لندن او له هادي جان سره اوس په سیدني کې اوسیږي، له همدغې ملکې سره دواړه ژوند کوو، دواړه پرې خپل ناسور زخمونه ټکوروو او دواړه پرې خپل زړه کراروو، شعر اوس زما او دهادي روزګار دی، شعر اوس زموږ دواړو ژوند دی او بده به نه وي که ووایم چې شعر اوس زموږدزړونو غږونه دي، زه چې هر سهار دهادي هادي نوی شعر په فیس بوک کې لولم نو ډیر څه په کې وګورم، وران او ویجاړ وطن، پردیتوب، مینه خلوص،او بل کوم څه چې زه یې دهادي هادي په شعر کې وینم هغه له وطن سره دهغه اورنی مینه ده، او دغې مینې دهغه شعر ته خوږلت ورکړې دی، هادي دخپلې شاعرۍ له پیل نه ډیر ښه شعر لیکه، له ابتذال نه یې کرکه لرله او همیشه دابتکار پلوی وو، او نن سبا چې هغه کوم غزل لیکي نو بې له شکه ویلی شم، چې بی جوړی غزل لیکي ، زه هغه ته لا زیات برې غواړم، او که خدای کول بل وخت به د هغه دشاعرۍ په اړه په تفصیل سره وغږیږم، اوس همدومره.

په مینه: ټکور)

ښاغلی هادي صاحب ډېر ساده مزاج لري، دی یو زړه سوانده، مهربان، مات مخی، بې کبره شخصیت دی.او د پاک زړه څښتن دی. دی د خپلو یارانواو دوستانوسره د یومینه ناک انسان په توګه په ډیره پسته او آرامه ژبه غږیږي او د خپلو ملګرو په منځ کې خپل ځای اومقام لري.

د هادي صاحب د پوره پیژندګلوي لپاره ما د ده سره یو ادبي مرکه نیولې ده ، هیله من یم چې پر لوستلو یې ستاسوادبي تنده ماته شي.

هادي صاحب زما سلامونه او نیکې هیلې ومنې. اجازه راکړی، چې خپلې پوښتنې پیل کړم.

مسعود صاحب ستاسو نه ډیره مننه. زه ستاسو په خدمت کې یم.

پوښتنه : تاسو چې په شعر ویلو پیل وکړ، کوم احساس، شوق او مینې دې ته وهڅولې، چې د خپلې ټولنې لیکوال او شاعر شوې؟

ځواب : یوې ناڅرګندې مینې چې اوس یې له ویلو عاجز یم.

پوښتنه : ځینې لیکوال او شاعران وایي، چې شعر څلور توکه (فکر، احساس، تخیل او آهنګ) رانغاړي، خو پوهاند مجاور احمدزیار د یوه ژبپوهاند او ورسره ورسره د ادبپوهاند په توګه په خپل اثر ((پښتو بدلمېچ- پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) کې دغه شمېره پېنځه ښوولې،((ژبه- آهنګ- احساس- اندیشه- خیال)). تاسې په دې اړه څه لید لرئ؟

ځواب : د استاد زیار خبره به خپل وزن لري خو په شعر کې زما په خیال ژبه هغسې نه کارول کیږي چې د یوه ژبپوه په ګړونج دې برابره او د ژبپوهنې ټولو اصولو ته دې پکې پام وشي، د شعر ژبه ډیر ځله هغه قواعد ماتوي کوم چې موږ په نثر کې ورته پابند یو او کوم چې په ورځني ژوند کې ورته خیال کوو، د دا وړ ژبې یا په شعر کې د ژبنیزو بدعتونو مثالونه له کلاسیک شعر نه راواخله تر معاصر ډیر لیدلای شو.

پوښتنه : رحمان بابا وايي :

خپل جانان مې هسې نقش دی په زړه کې

نه پوهیږم چې رحمان یم که جانان

ما وی زړه د مومن عرش دی خبر نه وم

چې به عشق زما دا عرش کاندي ویران

عاشقۍ یې تر هغه حده بیهوش کړم

چې نه هوش لرم نه سر او نه سامان

یا وایي:

ننګ او نام که ستا په مینه له ما درومي

زار شه ستا تر میني ننګ او نام زما

او همداسې استاد ګل پاچا الفت وایي:

په هر ځای کې په هر چا کې چې ښکلا وي

دیورپ، د افریقي که د اسیا وي

د نظر خاوند په مینه ورته ګوري

مسلمان وي او که ګبر که ترسا وي

تاسي مینه، عشق او ښکلا په شعر کې څنګه ارزوئ؟

ځواب : په شعر کې رومانیت یو لوی بحث دی، خو په لنډو که ستاسو مقصد دا وي چې ګویا شعرکې مینه څومره رول لري نو زه فکر کوم چې شعر پرته له میني ممکن نه دی، شعر د میني ترویجونکی دی او شاعر د میني د سرودونو غږوونکی.

پوښتنه : د دغو یادو خبرو پر بنسټ، ستاسو په آند شعر ته کوم تعریف ټاکلې شو؟ او په شعر کې کوم بنسټیز لاملونه یا فاکتورونه ډیرنقش لوبوي، چې بایدیوانسان د شعر او شاعرۍ لاره وټاکي؟

ځواب: انجیر صیب د شعر له پاره تعریفونه ډیر شوي دي او هغه فکتورونه او لاملونه هم په واورو وارو را سپړل شوي دي چې د شعر له پاره مهم دي، زه خپله دا ګنم چې شعر د شاعر د خپلو دردونو او تجربو راسپړل او له ټولني سره شریکول دي او که د شاعر درد او د ټولني درد یو او تجربي سره ورته وي نو د ټولني د وګړو زړونو ته لاره کوي او د ټولنیز درد د انعکاس ښه خپلوي او تلپاتي کیږي.یا په بله مانا شعر د شاعر او د هماغه چاپیریال او نسل د مشترکو دردونو او خوښیو انعکاس دی. خو له لویه سره زه دا نه منم چې څوک دې شعر تعریف کړي،شعر په تعریفونو کې نه ځاییږي.

پوښتنه : یو شمیر لیکوال په دې عقیده دي، چې شعر الهام دی خو یو شمیر نور وایي، چې شعر لیکل، ریاضت او انساني تجربه ده. تاسې یکې څه وویاست، مهرباني وکړی په دې اړه خپل نظر راسره شریک کړئ؟

ځواب : الهام یوه شاعرانه شیبه ده چې زه ورنه انکار نه کوم خو د تومني تر بریده چې ریاضت دا تومنه پخوي یاني پرته له ریاضته او پرته له خواری مطالعې، لیکلو او لوستلو شاعري نا ممکنه ده، که وي هم مقطعي به وي.

پوښتنه : هر شاعر اولیکوال دخپلولیکنواوشعرونولپاره ځانګړی سبک لري تاسي په شعر او شاعری کې ځانته خپل سبک لرئ او که د کوم بل سبک پیروي کوئ؟

ځواب : دا ځواب به لوستونکو ته پرېږدو خو زما د خپل یوه غزل دوه بیته درته لیکم چې دا زما همیشنی دعا هم ده:

زړونه مو له زنګه خدایه وساته

نور کلی له جنګه خدایه وساته

ټول عمر به شعر ته ریاضت کوم

ما د بل له رنګه خدایه وساته

پوښتنه : نوی، آزاد شعراوسپین شعرله کلاسیک شعرسره څه توپیر لري؟ یو شمیر شاعران په دې عقیده دي، چې سپین یا آزاد شعر په پښتو ادب کې له ډیر پخوا څخه موجود وه. تاسو په دې اړه څه نظر لرئ، او دا راته وویاست ، چې دآزادیا سپین شعرمفکوره دچا له خوا چیرته او څرنګه را پیدا شوه؟

ځواب : دا سوال به لږ اوږد ځواب وغواړي خو که په لنډو ووایو نو د کلاسیک او نوي شعر تر منځ لوی توپیر خو هماغه د جولې دی چې په لومړي کې قافیه، ردیف او وزن د شعر لازمي اجزاوې دي خو په آزاد شعر کې بیا د قافیې قیود نه شته او د شعر اړانه پر وزن، آهنګ او نویوالي (تصاویرو،ایماژونو یا ذهني انځورونو،ترکیبونو او خیال)ولاړه ده.ما له شته تعریفونو سره برابر سپین شعر د پښتو ادبیاتو په ورشو کې تر نونسمې پیړی دمخه نه دی لیدلی،خو د نونسمې پیړی په لومړیو لسیزو کې دغه شعري ډول له لویدیځو ادبیاتو نه پښتو ته لاره وکړه او لومړنی نمونې یې هم د اروابناد راحت زاخیلي او همدا شان د استاد پژواک په کلیمه داره روپۍ کې کتلای شو، همدا شان لوی استاد حبیبي د لومړنیو آزادو شعرونو له لیکونکو ګڼل کیږي.

پوښتنه : زموږ په پښتو ادب کې حماسه داستاني بڼه لري، تاسو د دغو داستاني حماسو اغيز پر پښتو شعر او د پښتو ادب د پراختيا او پرمختيا لپاره څه ډول ارزوئ؟

ځواب : موږ له تعريفونو سره سمې حماسي لړۍ او وياړنې ډيرې لرواوله آره د پښتو شعر اډانه پر همدې وياړنو جوړه ده ، تاسو که د امير کروړ له مشهورې وياړنې تر لوی خوشاله وګوری نو زموږ د شعر ټوله منځپانګه له همدا ډول وياړنو جوړه ده، او د همدې وياړنو اثر دی چې زموږ ملت کې يې پر ځان او خپلو تيرو د وياړيدو روحيه راپيدا کړېده، دې کار په دنيا کې موږ ته يو شناخت راکړی دی خو ورسره يې تر نورو متمايز کړي هم يو،همدغو وياړنو او حماسو زموږ ادبياتو ته يو ځانګړی جلال ورکړی دی.

پوښتنه : : د کومو پخوانيو او معاصرو شاعرانو په شعرونو کې مستي، ياغيتوب، غرور او سرکښي زيات ليدل کيږي. تاسې په شعر کې دا فکتورونه څه ډول څيرئ؟

ځواب : لوی خوشال بابا زموږ په ادبياتو کې تر ټولو سرکش،مست ، ياغي او وياړلی شاعر دی،هغه مستي، هغه جلال، د زماني د اولالامرانوپه وړاندې مقدس بغاوت چې د خوشال بابا په شعرونو کې کې دی د دنيا د کمو لويو شاعرانو په شعرونو کې يې کتلای شو، په وروستيو او اوسنيو کې د غني خان، سليمان لايق، جهاني او اجمل ختک شاعري همدا خصوصيت لري،چې دا هره ځانګړنه د دغو سترو شاعرانو د شعرونو په تلپاتي کيدو کې لوی لاس لري، زما خپله خوشال بابا د هغه د بيسارې مستي، سنت شکنيو غرور او سرکشۍ له پاره خوښ دی.

پوښتنه : فلسفه، تصوف اوعرفان په شاعرۍ کې څرنګه څيرئ؟ ستاسې په نظرپه دغو دری برخو کې کومو شاعرانوخپل ذوق زيات آزمويلی دی او پاملرنه يې ورته کړی ده؟

ځواب : عرفان ، تصوف او فلسفه د شعر په منځپانګې پورې اړه لري، د پښتو په کلاسيکو کې رحمن بابا د تصوف لوی استازی دی، فلسفي مفاهيم حداقل ما د لومړي ځل له پاره د غني خان او اشرف مفتون په شعرونو کې ليدلي دي چې وروسته تر سالک او سعوده ځينو نورو هم فلسفي مفاهيم په خپلو آثارو کې رانغاړلي او وړاندې کړي دي.د غني ګډې وډې د فلسفي شاعرۍ بارزې او په زړه پورې نمونې دي.همدا شان په ځوان شعر کې د سعود په درې ګوټيزو دايرو کې دا څرک ښه لګيږي.

پوښتنه : تاسې په شعرکې سېمبولونه څه ډول څيرئ، او دا راته ووياست، سيمبولونه په شعر کې د يو شاعر د ذهني او رواني حالاتو تمثيل دی او که له يوې ټولنې د شرايطو او حالاتو څخه په طبيعي شکل جوړيږي؟

ځواب : زما په نظر سمبولونه د شعر لازمي جز دی خو که ابهام رامنځته نه کړي او آشنا وي ، شعر ته سمبولونه ښکلا وربښي خو د فلسفي او ارواپوهنيزو سمبولونو کارول ظاهرا شعر د افهام خواته بيايي ، د شعر زياتره لوستونکي عام وګړي دي چې له فلسفي او ارواپوهنيزو مسايلو او مفاهيمو سره آشنايي نه لري او چې داسې وي نو بيا دا ډول سمبولونه نا آشنا ورته ښکاري او په نتيجه کې شعر د پيريانو په ژبه بدليږي،سمبولونه که د شاعر د ذهني او رواني حالاتو زيږنده هم وي ، وي دې خو داسې نه چې له طبيعت سره نا آشنا او پردي وي، هر سمبول بايد يو مفهوم را تداعي کړي پرته له هغه د ښکلا پر ځای بدرنګي زيږوي.

پوښتنه : که چيرې د خوشحال خان خټک او رحمان بابا شعرونه ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ښايي د شعرونو ډيرې بيلګې او خواوې يې د بڼې او محتوا له مخې توپير، ونه لري خو څه داسې خواوې او ځيزونه هم شته، چې د دوی شعرونه سره بيلوي.تاسو په دې اړه څه ليد لرئ؟

ځواب: په خوشال او رحمن بابا کې د ځمکې او آسمان هومره تفاوت دی، خوشال بابا د لايتناهيتوب استازی دی، او رحمن بابا تر خپل ښکلي ديوان پورې محدود دی،د خوشال په شعر کې د ژوند هره برخه له ميني رانيولې تر رزم او ان ټولنيزو اړيکو پورې رانغښتل شوي دي او د رحمن بابا شاعري پستې دنيا ته شا کول او آخرت ته د توښې برابرولو په لور يو ښايسته دعوت دی، زه فکر کوم چې رحمن بابا د انسانيت شاعر دی، د ښکلا شاعر دی خو خوشال بابا د ژوند په اندازه پراخ دی.

پوښتنه : زموږ يو شمير ليکوال په دې ګروهه دي، چې دشعر په پرتله بايد نثر ته زياته پاملرنه وشي.تاسې په دې اړه څه ليد لرئ ؟

ځواب : په وروستيو کلونو کې زه هم په يو شمير محافلو کې دا وړ يوه تمايل ته متوجه شوی يم، ان کله کله دا رجحان د ادبي کړيو تر منځ د بحث وړ موضوع باندې بدل شوی دی،زموږ يو شمير مشران ليکوال او استادان په دې اند دي چې موږ د پښتو ادبياتو پر ورشو شعر ډير لرو خو نثر مو هغومره نه دی، نو ځکه اوس د دې وخت رارسيدلی دی چې د نثر ليکلو ته ډيره پاملرنه وشي او شعر دې هغه کسان وپالي چې په رښتيا يې د پاللو وس لري، د دوی خبره خپل منطق لري چې زه ورسره کار نه لرم خو زه خپله وايم چې موږ هماغومره چې نثر ته اړتيا لرو هماغومره شعر ته هم اړ يو، اصلن تر اوسه موږ د کليمې په ريښتيني مانا شعر کم لرو، داسې شعر چې له نړيوال شعر سره دې سيالي وکړای شي، خو دا په دې مانا هم نه ده چې موږ بايد نثر ته شا کړوو ښه خبره دا ده چې موږ د نثر په برخه کې د حرفوي ليکوالو يو نسل راوروزو او همدا شان شعر هم په ټول قوت وپالو.

پوښتنه : مهرباني وکړې د لنډیو په اړه خپل معلومات راسره شریک کړی. په ځینو آسیایي هیوادونو کې فلکلوریک اشعار لکه هایکواو داسې نور ویل کیږي. تاسودپښتو ادب دلنډیو په پرتله دغه ډول اشعار څه ډول څیړئ؟

ځواب : لنډۍ د پښتو فوکلوریک شعر یو ښکلی او د دنیا په کچه بیجوړې صنف دی چې د پیړیو په پوړیو کې له یوې سینې بلې ته ورلیږدیدلي او تر موږه رارسیدلي دي، د لنډیو د احتوا ساحه لکه ژوند دومره پراخه ده، له ښکلا رانیولې تر رزم، بزم، نهیلۍ، امید، هڅې، کامیابیو او ناکامیو پورې او همدا شان د پښتني معاشرې هره برخه چې تاسو فکر کوی هغه په لنډیو کې رانغاړل شوېده ، چې که یې مثالونه راوړو شاید خبره ډېره اوږده شي، زه ګمان کوم چې د پښتو لنډیو ښکلا د دنیا په کچه بیسارې ده خو له بده مرغه تر اوسه لا زموږ دغه مرغلرې دنیا والو ته هغسې چې ښایي نه دي معرفي شوی، حتی خپله موږ په دې باب داسې څیړنه نه ده کړې چې د هغو له مخې موږ د لنډیو ښکلا په ښه ډول سره راوسپړو، البته په متفرق ډول ځینې کارونه شویدي چې شاید مهم هغه یې د لوی شاعر اکادیمیسن سلیمان لایق څیړنه وي. او پاتې شوه د هایکو خبره نو تاسو ته عرض وکړم چې دا سمه ده چې هایکو له ښکلاېز پلوه له لنډیو سره مشابهت لري خو هایکو بیا فولکلور نه ده بلکه د جاپاني شعر یو صنف دی چې شاعران یې مالوم دي همدا شان له لنډیو سره یې بل ښکاره توپیر دا دی چې د هایکو د احتوا ساحه یوازې طبیعت دی، مانا دا چې په هایکو کې له آره نور مسایل او د ژوند نورې برخې نه رانغاړل کیږي خو لنډۍ د ژوند ټوله فضا احتوا کوي.

پوښتنه : په هیواد کې دننه اوبهرپه یو شمیر رادیویي او تلویزوني خپرونو کې ادبي اوفرهنګي پروګرامونه اوبرنامې خپریږي، د دغو خپرونوپه اړه ستاسې لید څه دی؟

ځواب : ربښتیا هم نن سبا په هیواد کې دننه ډیر او بهر یو نیم ځای یو شمیر راډیویي او تلویزیوني ادبي خپروني جوړیږي او خپریږي چې که له ځینو ملاحظاتو تیر شو نو هره یوه یې خپل ارزښت لري، هغه څه چې یو شمیر دا خپروني یې پیکه کړیدي دا دي چې لا هم په دغو خپرونو کې د ته ماته لا لا وایه زه به تا ته ماما وایم روحیه حاکمه ده چې متاسفانه د دې نقیصې یو مخ له منځه وړل ګران دي، خو له دې هر څه سره سره دغه خپروني په هیڅ ډول بې ارزښته نه دي بلکه هره یوه یې د نویو او ځوانو شاعرانو او د ادب د مینه والو په روزلو او همدا شان د شعر او ادب د مینه والو د ذوقونو په خړوبولو کې د پام وړ ونډه لري.

پوښتنه : په يوه ټولنه کې چې د عقايدو او فرهنګ سانسور واکمن وي ، ستاسي په اند په يو شاعر او ليکوال باندې څه اغېز لري ؟ شاعر او ليکوال څنګه کولای شي له دې ډول ناخوالو سره مبارزه وکړي ؟

ځواب : زه فکر کوم د دنيا تر ټولو لوی هنري شهکارونه د تړليو او مقيدو ټولنو او ناخوالو په شرايطو کې خلق شويدي ، نو په دې اساس دا نظر قوت پيدا کوي چې که شاعر او هنرمند هنر او شعر ته متعهد وي او رياضت ورته وکړي نو په دا ډول حالاتو کې لا ښه شاعري او لا ښه تخليق کولای شي، سيمبولونه، اسطورې، استعارې او نور هغه افزار دي چې هنرمندان او شاعران په داسې حالاتو کې ښه استفاده ورنه کولای شي.

پوښتنه : تاسې د ادبي نقد او کره کتنې او د ادبي او فرهنګي مرکزونود جوړولوپه اړه په هېواد کې د ننه او بهر، چې د نورو ادبي ځانګوالو تر څنګ واکيالي (باصلاحيته) ځانګپوه کره کتونکي غږيتوب و لري، څه ليد لرئ؟

ځواب :زه فکر کوم چې ادب او هنري تخليق له کره کتنې پرته وده نه شي کولای ، څو چې کره کتنه دود او عامه نه شي البته واقعي کره کتنه نو د کره او نا کره آثارو بيلول او پيژندل به ګران شي، له آره کره کتنه د ادبي سبکونو د څېړنې ، مطالعې او راسپړنې فن ته وايي ، خو په پښتو کې له بده مرغه فقط يو څو تنه حرفوی کره کتونکي لرو چې په هغو کې هم ځيني په خپله برخه کې کار کوي او ځيني نور پر تخليقي کارونو بوخت دي، همدا کار د دې سبب شوی چې له بده مرغه په ځوان پښت کې نه موږ ښه کره کتونکی لرو او نه هم بې پرې کره کتونکی ، زه خپله له کره کتنې سره مخالف هم نه يم بلکه خوښيږي مې هم خو نه داسې کره کتنې چې ځيني وخت يې موږ ګورو او لولو.ډيره به ښه وي چې موږ د کره کتنې په برخه کې هم يو انسجام رامنځته کړای شو. همدا اوس چې تاسو د پښتو شعر د بيسارې ودې او هره ورځ د ډيرو ښو استعدادونو د غوړيدو شاهدان ياستی دا ټول همدغه د کره کتنيزو غونډو او ناستو برکت دی چې په شپيتمو کلونو کې له کابله پيل شوی او بيا د افغان بهير او رشاد کره کتنې او اوس لسګونو نورو داسې محافلو پورې راغزيدلی دی.

پوښتنه : يو شمير شاعرانو او ليکوالو د خپلو څيړنيزو اونوښتګرو کارونو او فعاليتونو لپاره د بهرنيو ليکوالوآثاراوشعرونه ژباړلي دي. ستاسې پر اند د بهرنيو آثارو ژباړه او يا زموږ د آثارو ژباړه په نورو ژبو کې د پښتو ادب و فرهنګ د ودې او پرمختګ لپاره څه اغيزښندلای شي؟ او دا راته ووياست چې تاسې پکې ونده اخيستې ده او که نه؟

ځواب : زما په اند موږ تر هرڅه زیات ژباړو ته ضرورت لرو ، همدا ژباړه ده چې موږ له نړیوال ادبي بهیر سره همګامه کوي موږ په نړۍ کې له نویو ادبي خوځښتونو او بهیرونو خبروي او باالعکس دنیاوال زموږ له ادبي بهیرونو نه خبروي. له بده مرغه زیاتره افغانان د دنیا پر نورو ژبو له لیکل شویو آثارو نه ګټه نه شي اخیستلای نو که موږ تازه او کره ژباړې ولرو زموږ دغه تشه به مو په شعوري ډول ډکه کړې وي.بې له ژباړې(هم له نورو زموږ ژبې ته او هم نورو ژبو ته زموږ د آثارو) موږ په هیڅ ډول له نړیوال ادبي بهیر سره نه شو همګامه کیدلای. ما خپله په دې برخه کې د بوختیاوو له کبله برخه نه ده اخیستې خو که وخت ولرم نو دې کار ته به کار ووایم.

پوښتنه : زما پر آند دهرهنر، هنرمند د یوې ټولنې د خلکو په راوپښولواو دملي احساساتو په راپارولو کې ډیر عالي رول لري اوباید دخپل هنر په وسیله دخپلې ټولنې اوخلکوپه خدمت کې وي، خوزموږ په لره او بره پښتونخوا کې یوشمیرشاعران، لیکوال، هنرمندان، سندرغاړي او داسې نوربرخلاف دخپلو اصلي دندو عمل کړئ دی اوکوي يې، دبیلګې په توګه یوشمیر شاعران اوهنرمندان (مدح سرايي) کوي، شعر او هنر يې په شعارونو تبدیل شوی دی او دخپل حریف پرضدیې حساسیت ښوودلی دی او یا يې ښيي.مهرباني وکړی په دې اړه خپل لید راته بیان کړئ؟

ځواب : انجنیر صیب دا ننۍ خبره نه ده ، بلکه په هروخت او هره زمانه کې دا خبره وه ، خو د وخت په تیریدو هغو چې له هنر سره يې تعهد درلوده او شعر يې د شعار او مدحو تر بریده نه دی راټیټ کړی پاتې شوي او نور د زمان له حافظې وتلې او هیر شوی دي ، په اوسني وخت کې به هم همداسې کیږي هغه هنري آثار چې هنریت او جوهر ولري پاتې کیږي او هغه چې موسمی وي د زمان له حافظې به ووځي.

پوښتنه : تاسې په اوسنیو سیاسي، تاریخي او کړکیچنوحالاتو کې په وطن کې د ننه او له وطن څخه بهرد شعراو لیکوالی وضیعت څرنګه څیرئ، شاعرانو او لیکوالوته په دې اړه څه وړاندیزونه لرئ؟

ځواب : زه چې په هیواد کې دننه او بهر ګورم نو له نیکه مرغه اوس تر بل هر وخته د پښتو ادبیاتو او په تیره د تخلیق په برخه کې یو طلایي دوره رادبره شویده، اوس موږ تقریبن د افغانستان په ټولو ولایتونو کې ادبي ناستې او ټولنې لرو، چې هره دغه ټولنه یو شمیر مثمره فعالیتونه او کارونه لري چې ډیر ګټور او د پام وړ دي. په همدې اورنیو او مایوسونکو ناملومو حالاتو کې زموږ پښتو شعر تر بل هر وخته زیاته وده کړیده، چې دا ډول هڅې امیدوارونکې او امید ښونکي دی.زما وړاندیز دا دی چې دغه تیت او پرک هڅې یو څه نورې سره منسجمې ، همغږې او منظمې شي.

پوښتنه : ستاسو پیغام دیوشاعر او لیکوال په توګه هغه ځوانانو ته، چې په هیواد کې دننه او بهر د ادبي اوفرهنګي فعالیتونو سره بوخت دي څه دی؟

ځواب : زما پیغام خپلو ځوانو ، بلکه تر ما ځوانو فرهنګي ملګرو ته دا ده چې تر زیاتو لیکلو زیاتو لوستلو ته پاملرنه وکړي او هیڅوخت دې د خپلو آثارو د خپرولو په کار کې تادي نه کوي.